

JUDICIAL LANDMARKS REGARDING THE PROTECTION OF THE NATIONAL MINORITIES RIGHT TO STUDY IN THE MATERNAL LANGUAGE

Irina-Nicoleta Ghigi, PhD Candidate, University of Craiova

Abstract: From the juridical point of view, the right to education represents a fundamental right. The education constitutes a favourable background for the protection and the promotion of the minorities' languages. The linguistical rights of the national minorities are legally protected in the educational system from Romania. The forms of the juridical protection for these linguistic rights of the minorities are varied. Therefore, the right to study in the maternal language, the right to learn the History and the Traditions of the national minorities and the right to Musical Education are legally protected in the Romanian educational system.

Keywords: national minorities, linguistical rights, legal protection, right to education, native language.

I. REPERE JURIDICE PRIVIND DREPTURILE LINGVISTICE ALE MINORITĂȚILOR ÎN SISTEMUL DE ÎNVĂȚĂMÂNT DIN ROMÂNIA

1. Reglementări interne privind dreptul minorităților naționale la educație în limba maternă

A. Considerații preliminare. Dreptul la educație constituie, din punct de vedere juridic, un drept fundamental¹ care are o dublă valență: este un drept; este un mijloc de realizare al celorlalte drepturi.

Învățământul constituie un cadru propice privind protecția și promovarea limbilor minoritare. El este unul dintre domeniile de bază în care are relevanță Carta europeană a limbilor regionale sau minoritare, adoptată la Strasbourg în 1992 și care a fost ratificată prin Legea nr. 282/2007 de Parlamentul României.

Folosirea limbii materne atât în familie cât și în mediul de învățământ, consolidează sentimentul de apartenență al celor care o utilizează la comunitatea educațională. Prin aceasta, succesul școlar și profesional al celor care aparțin minorităților lingvistice, are șanse mai mari de reușită.

Aceste imperative, de natură să asigure și să faciliteze integrarea socială a membrilor minorităților lingvistice, nu ar putea fi atinse dacă nu ar exista un cadru legislativ românesc pe măsură.

Consecvență în promovarea și respectarea diversității culturale, religioase și lingvistice, România a avut reglementări juridice în acest domeniu chiar înaintea apariției Cartei europene a limbilor regionale sau minoritare.

După anul 1989, prin adoptarea Constituției din 1991, care a fost revizuită în anul 2003, a fost consacrată în mod constituțional garanția drepturilor persoanelor aparținând minorităților naționale de a învăța și de a se instrui în limba lor maternă.

De asemenea, prin legile organice privind domeniul învățământului, acest principiu constituțional a fost dezvoltat și aplicat.

B. Constituția României. Prin art. 32 alin.(3) din Constituția României din 2003 privind dreptul la învățatură se dispune: „Dreptul persoanelor aparținând minorităților naționale de învăța limba lor maternă și dreptul de a se putea fi instruite în această limbă sunt garantate; modalitățile de exercitare a acestor drepturi se stabilesc prin lege”.

¹ L.-M. Crăciunean Protecția drepturilor cultural în dreptul internațional, Ed. C.H. Beck, București2011, p.76

Dreptul la învățătură, așa cum este el identificat în art.32 este un drept fundamental, care are mai multe componente: este asigurat prin anumite forme (învățământ general obligatoriu, învățământ liceal, învățământ profesional, învățământ superior, alte forme de învățământ); se desfășoară în limba română sau se poate desfășura și într-o limbă de circulație internațională; pentru persoanele aparținând minorităților naționale este asigurată învățarea și instruirea în limba maternă; învățământul de stat este gratuit; autonomia universitară este garantată ; este asigurată libertatea învățământului religios.

Garanțiile dreptului la învățătură sunt în beneficiul atât al populației majoritare, cât și al populației minoritare. Ceea ce este specific în privința dreptului la învățătură pentru minoritățile naționale este că acest drept este consacrat în două elemente și anume: dreptul de a învăța în limba lor maternă; dreptul de a putea fi instruite în limba lor maternă.

C. Legea nr. 1/2011 a educației naționale. Dispozițiile de principiu privind drepturile minorităților de a învăța și de a se instrui în limba lor maternă cuprinse în art. 32 din Constituția României sunt transpuse în Legea nr.1/2011, în art. 10 alin.(2) din Titlul I intitulat „ Dispoziții generale” în care se dispune: „În fiecare localitate se organizează și funcționează unități de învățământ sau formațiuni de studiu cu limba de predare română și/sau, după caz, cu predarea în limbile minorităților naționale ori să se asigure școlarizarea fiecărui elev în limba sa maternă în cea mai apropiată localitate în care este posibil.

Particularizarea normelor constituționale de principiu privind drepturile minorităților de a învăța și de a se instrui în limba lor maternă este făcută în Legea nr.1/2011 în Secțiunea a XII-a denumită „Învățământul pentru persoanele aparținând minorităților naționale”, care face parte integrantă din Capitolul II al legii denumit „Structura sistemului național de învățământ preuniversitar”, care la rândul său este cuprins în Titlul II al legii intitulat „Învățământul preuniversitar”.

Pe parcursul art.45-47 din Legea nr.1/2011², sunt reglementate în mod specific următoarele aspecte privind drepturile persoanelor aparținând minorităților naționale de a studia și de a se instrui în limba maternă astfel: organizarea de grupe și clase cu predare în limba minorităților naționale (art.45 alin.2); liberul acces la învățământul organizat în limba maternă(art.45 alin.2); existența a cel puțin unei unități școlare cu personalitate juridică pentru fiecare limbă maternă în cadrul unei unități administrativ-teritoriale (art.45 alin.5); asigurarea transportului la cea mai apropiată școală cu predare în limba maternă sau cazare și masă gratuită la internat pentru elevii care în localitatea de domiciliu nu au posibilitatea de a învăța în limba maternă(art.45 alin7); reprezentarea proporțională a minorităților naționale în organele de conducere ale unității de învățământ ale inspectoratelor școlare (art.45 alin.9); asigurarea încadrării cu specialiști din rândul minorităților (art.45 alin.10); asigurarea cu manuale elaborate în limba de predare a minorităților(art.45 alin.13); comunicarea internă și cu părinții elevilor în limba de predare (art.45 alin.14); comunicarea calificativelor în scris sau oral în limba de predare (art.45 alin.15); posibilitatea de predare a tuturor disciplinelor în limba maternă, cu excepția limbii și literaturii române (art.46 alin.1)

D. Ordinul Ministrului Educației Naționale nr. 5671/10.09.2012. Prin Ordinul Ministrului Educației Naționale nr.5671/10.09.2012 a fost aprobată metodologia privind studiul în limba maternă și al Limbii și literaturii materne, al Limbii și literaturii române, studiul Istoriei și tradițiilor minorităților naționale și al Educației muzicale în limba maternă. Această metodologie a fost elaborată în baza prevederilor Legii nr.1/2011 a educației naționale și cuprinde șase capitole.

Pe parcursul celor șase capitole există dispoziții privind predarea și învățarea disciplinei Limba și literatura maternă (art.12-art.46), studierea disciplinei Limba și literatura

² Legea nr.1/ 2001 a educației naționale publicată în Monitorul Oficial al României Partea I, nr.18 din 10/01/2011

română (art.47-art.59), predarea și învățarea disciplinei Istoria și tradițiile minorităților naționale(art.60-art.62), studierea disciplinei Educației muzicale în limba maternă (art.63-art.67).

2. *Reglementări internaționale privind dreptul minorităților naționale la educație în limba maternă*

A. Considerații preliminare. Protecția și încurajarea limbilor regionale sau minoritare este o componentă importantă a diversității culturale, religioase și lingvistice ca elemente decisive ale construcției unei Europe bazată pe democrație și pe diversitate.

Interculturalitatea și plurilingvismul reprezintă o preocupare a comunității internaționale și în consecință, menținerea și dezvoltarea tradițiilor și a bogăției culturale a Europei nu ar putea fi făcută fără protecția internațională a limbilor regionale sau comunitare.

Ideea principală care reiese din prevederile documentelor juridice internaționale ce vizează protecția persoanelor aparținând minorităților naționale este aceea că aceste persoane au aceleași drepturi ca și persoanele aparținând majorității, adică drepturile acestor persoane sunt drepturi ale indivizilor și nu ale colectivității.³

B. Carta europeană a limbilor regionale sau minoritare. Carta cuprinde în articolul 7, respectiv articolul 8, dispoziții relevante pentru domeniul învățământului din România.

În art.7 din Cartă există dispoziții de principiu privind angajamentele pe care trebuie să și le asume părțile semnatare ale Cartei în privința limbilor regionale sau minoritare. Principiile consacrate în art.7 alin.1 din cartă sunt : recunoașterea limbilor regionale sau minoritare; respectarea ariei geografice; instituirea de acțiuni pentru promovarea limbilor regionale sau minoritare; încurajarea folosirii în scris sau oral a limbilor regionale sau minoritare în viața publică sau în cea privată; menținerea și dezvoltarea relațiilor între grupurile care folosesc o limbă regională sau minoritară; stabilirea de forme și mijloace adecvate de studiere a limbilor regionale sau minoritare; stabilirea de mijloace care să permită celor care nu vorbesc o limbă regională sau minoritară și care locuiesc într-o arie în care aceasta este folosită să învețe această limbă; promovarea studiilor și cercetărilor în domeniul limbilor regionale sau minoritare; promovarea unor forme de schimburi transnaționale între vorbitorii de limbi regionale sau minoritare.

În continuare, prevederile alin. 2 ale aceluiași articol, sunt prevăzute angajamentele părților semnatare de a elimina orice distincție, excludere, restricție sau referință nejustificată relativă la folosirea unei limbi regionale sau minoritare care ar avea ca scop descurajarea sau punerea în pericol ori menținerea sau dezvoltarea acesteia.

Părțile trebuie să promoveze măsuri speciale în favoarea limbilor regionale sau minoritare, precum și egalitatea între vorbitorii aceleiași limbi și restul populației.

În alin.3 din articolul 7 din Cartă, se prevede că părțile semnatare ale Cartei trebuie să promoveze înțelegerea reciprocă între toate grupurile lingvistice ale țării. Înțelegerea și toleranța față de limbile regionale sau minoritare trebuie să figureze printre obiectivele educației și instruirii. Mijloacele de comunicare în masă trebuie încurajate să urmărească și ele același obiectiv.

În alin.4 al articolului 7 din Cartă se prevede angajamentul părților semnatare ale Cartei de a lua în considerare, în determinarea politicii față de limbile regionale sau minoritare, a necesităților și dorințelor exprimate față de grupurile care folosesc aceste limbi. Părțile semnatare ale Cartei sunt încurajate să creeze, dacă este necesar, organe cu rol consultativ asupra tuturor problemelor legate de limbile regionale sau minoritare.

În final, în alin.5 al articolului 7 se specifică angajamentul părților semnatare ale Cartei, de a aplica mutatis mutandis principiile anterior menționate și limbile non-teritoriale, cu mențiunea că în cazul acestora natura și cuprinderea măsurilor care urmează a fi adoptate

³ L. M. Crăciunean ”Protecția drepturilor Culturale în dreptul internațional” , Ed.C.H. Beck, București, 2011

vor fi determinate într-o manieră flexibilă, ținând cont de necesitățile și dorințele grupurilor care folosesc aceeași limbă și de respectarea tradițiilor și caracteristicilor acestora.

În art.8 din Carta europeană a limbilor regionale sau minoritare sunt cuprinse în cadrul celor două aliniate măsurile care trebuie luate în materie de învățământ, în favoarea limbilor regionale sau minoritare în acest domeniu. Părțile semnatare ale Cartei s-au angajat în ceea ce privește zonele în care sunt folosite limbile regionale sau minoritare, în materie de învățământ, să ia următoarele măsuri:

- să prevadă desfășurarea învățământului preșcolar, primar, secundar, tehnic și vocațional și universitar în limbile regionale sau minoritare (art.8,alin.1 lit.a-e);
- să ia măsuri pentru organizarea de cursuri de educație pentru adulți sau educație permanent în principal sau integral în limbile regionale sau minoritare (art.8,alin.1 lit.f);
- să ia măsuri pentru a asigura predarea Istoriei și a culturii pe care limbile regionale sau minoritare le exprimă (art.8,alin.1 lit.g);
- să asigure pregătirea de bază și permanent a cadrelor didactice necesare instruirii și educării tinerilor și adulților în limbile regionale sau minoritare (art.8,alin.1 lit.h);
- să creeze unul sau mai multe organe de supraveghere care să urmărească măsurile și evoluțiile realizate în direcția instruirii sau a dezvoltării predării limbilor regionale sau minoritare, care să facă publice rapoarte periodice în acest sens.

În finalul articolului, respectiv alin.2, se prevede că în alte zone decât cele în care sunt folosite în mod tradițional limbile regionale sau minoritare, părțile se angajează să autorizeze, să încurajeze și să creeze predarea în limbile regionale sau minoritare, dacă numărul de vorbitori ai unor asemenea limbi o justifică.

C. Tratatul bilaterale de bază ale României cu vecinii săi.

a. Practica tratatelor. Reglementarea drepturilor persoanelor aparținând minorităților naționale prin intermediul tratatelor bilaterale este o practică frecventă, impusă în mod special de condițiile istorice și sociale ale vremii. Această practică a apărut pe fondul lacunelor din legislația internațională dar uneori și din cea națională. Astfel, statele-părți s-au angajat să încheie, atunci când este cazul, acorduri bilaterale sau multilaterale, în special cu statele vecine, pentru a asigura o protecție deosebită persoanelor aparținând minorităților naționale.⁴

În ceea ce privește situația României, aceasta are încheiate tratate bilaterale de bază cu vecinii săi, respectiv cu Ucraina, cu Ungaria, cu Bulgaria, cu Serbia.

b. Tratatul de bază al României cu Republica Ucraina, încheiat în 1997 la Constanța. Dispozițiile de principiu privind protecția drepturilor minorităților naționale sunt cuprinse în art.12 și art. 13 din Tratat, cele două state semnatare obligându-se să respecte și să-și asume „promovarea și protecția drepturilor persoanelor aparținând minorităților naționale.”

Tratatul reglementează drepturile și obligațiile pe care cele state au hotărât să le aplice și să le respecte. Un loc aparte îl ocupă dreptul la menținerea și dezvoltarea identității lingvistice.

Se detaliază în mod concret și amănunțit faptul că persoanele aparținând minorității ucrainiene au dreptul la instruire în limba lor maternă într-un număr necesar de școli și instituții de stat pentru învățământ sau specializate, situate în funcție de răspândirea geografică a minorității.

c. Tratatul de bază al României cu republica Ungaria încheiat la Timișoara în 1996

⁴ Diaconu I., Minoritățile. Statut. Perspective., Institutul pentru Drepturile Omului, București, 1996, p.51

Reglementarea drepturilor privind protecția persoanelor aparținând minorităților naționale este dezbătută pe larg în art.15 al Tratatului. În ceea ce privește sistemul educativ, tratatul României cu Ungaria stabilește o serie de drepturi cum ar fi: dreptul de a păstra și dezvolta identitatea lingvistică; dreptul de înființa instituții, organizații sau asociații educative; dreptul de a fi educate în limba maternă în sistemul învățământului de stat la toate nivelurile și formele.

d. *Tratatul de bază al României cu Republica Bulgaria*, încheiat la Sofia în 1992

Tratatul nu cuprinde reglementări care să vizeze în mod special educația persoanelor aparținând minorităților naționale. Astfel, statele semnatare au hotărât să aplice și să respecte un regim general și nu unul special, de protecție.

e. *Tratatul de bază al României cu Republica Serbia*, încheiat la Belgrad în 1996

Protecția drepturilor persoanelor aparținând minorităților naționale nu ocupă un loc special în cuprinsul acestui tratat. În prevederile art 18 din Tratat se face referire, la modul general, la obligația statelor semnatare de a sprijini studierea limbii celeilalte părți.

II. ELEMENTELE ȘI FORMELE PROTECȚIEI

1. *Determinarea dreptului de a studia și a se instrui în limba maternă*

Persoanele aparținând minorităților naționale au dreptul de a învăța limba lor maternă și dreptul de a putea fi instruite în această limbă⁵. Aceste drepturi sunt garantate constituțional, iar modalitățile de exercitare a lor se stabilesc prin lege.

Dreptul minorităților de a învăța limba maternă și dreptul de a putea fi instruite în această limbă sunt drepturi fundamentale ale cetățenilor români și sunt componente ale dreptului la învățătură.

Consacrarea legislativă specială a dreptului la învățătură este realizată prin reglementări cuprinse prin art.45 alin1 din Legea nr.1/2011 în care se dispune că: “Persoanele aparținând minorităților naționale au dreptul să studieze și să se instruiască în limba maternă la toate nivelurile, tipurile și formele de învățământ preuniversitar, în condițiile legii”.

Normele cuprinse în Constituția României precum și cele din Legea nr.1/2011 sunt în concordanță cu reglementările prevăzute de art.8 din Carta europeană a limbilor regionale sau minoritare care a fost ratificată de România prin Legea nr.282/2007.

Carta prevede, în principiu, că părțile semnatare se angajează în ceea ce privește zonele în care sunt folosite astfel de limbi, dar fără a i se aduce atingere limbii oficiale a statului, să prevadă în legislația lor desfășurarea unei educații în limba regională sau minoritară la toate formele de învățământ, să ia măsuri de organizare de cursuri de educație pentru adulți sau de educație permanentă în limbile regionale sau minoritare și să asigure cadrele didactice necesare punerii în aplicare a unor asemenea măsuri.

Dacă analizăm modul de exprimare din textul constituțional și din legea specială în materia învățământului în ceea ce privește dreptul la învățătură al persoanelor aparținând minorităților naționale, observăm că există anumite nuanțe terminologice. Pentru a vedea dacă aceste nuanțe terminologice exprimă sau nu diferențe de esență trebuie să pornim de la înțelesul etimologic al exprimărilor respective în contextul sensului juridic pe care acestea îl pot avea.

Constituția României, în art.32,alin.3 utilizează în privința dreptului la învățătură al persoanelor aparținând minorităților naționale exprimări de genul că acestea au “dreptul de a învăța limba lor națională” și “dreptul de a putea fi instruite în această limbă”.

Legea nr.1/2011, în art.45alin.1 folosește în transpunerea textului constituțional mai înainte menționat exprimări de genul că persoanele aparținând minorităților

⁵A se vedea art.32 alin.3 din Constituția României

naționale au “dreptul să studieze în limba maternă” și “dreptul să se instruiască în limba maternă”.

Cu privire la dreptul de a învăța limba lor națională, Constituția are în vedere accesul minorităților la a-și cunoaște și folosi limba maternă, ca element de păstrare a identității minorității respective.⁶

Cealaltă exprimare și anume dreptul de a putea fi instruite în limba maternă face parte din sensul conceptului larg al dreptului la învățatură. A învăța, în sensul vizat de Constituție, înseamnă a dobândi cunoștințe prin studiu adică a ajunge prin muncă sistematică la cunoaștere. Sensul și scopul învățaturii este cunoașterea prin studiu.

Terminologia utilizată de art.45 alin.1 din Legea nr.1/2011 în sensul că minoritățile naționale au dreptul să studieze în limba maternă și dreptul să se instruiască în această limbă, vizează posibilitatea persoanelor aparținând minorităților naționale de a învăța în limba lor maternă adică de a dobândi cunoștințe prin studiu și muncă sistematică fie în general, în oricare domeniu, fie într-un domeniu specializat. A studia are înțelesul de a se instrui, de a învăța, a cerceta, adică de a cunoaște. A se instrui are înțelesul de a-și îmbogăți cunoștințele, a se cultiva, a învăța într-un anumit domeniu.

În consecință, cele două componente evidențiate în art. 45 alin.1 din Legea nr.1/2011, adică dreptul de a studia și dreptul de a se instrui în limba maternă, aparțin în esență aceluiași concept, adică dreptului la învățatură.

2. Predarea și învățarea disciplinei Limba și literatura maternă

Predarea și învățarea limbii și literatură materne are valențe primordiale în formarea personalității elevilor, în păstrarea identității naționale, în verbalizarea unor achiziții științifice, precum și în modul de formare a tehnicilor și abilităților de comunicare orale și scrise.

Limba și literatura maternă se studiază în structurile organizatorice cu predare în limba maternă în același număr de ore ca și limba și literatura română în învățământul cu predare în aceste limbi.

Scopul studierii disciplinei Limba și literatura maternă pe perioada cursurilor școlare este de a forma și transmite elevilor valori ale culturii, ale practicii comunicaționale de bază și de a-i ajuta să exprime gânduri, stări, sentimente sau opinii.

Obiectivele urmărite și modalitățile de realizare a procesului de predare-învățare a disciplinei Limba și literatură maternă sunt diferențiate în raport de nivelul de organizare al învățământului.

3. Predarea și învățarea disciplinei Limba și literatura română

Disciplina Limba și literatura română se studiază în unitățile de învățământ cu predare în limba maternă după programe școlare și manuale elaborate în mod specific și adaptate pentru minoritatea națională respectivă.

Studierea și cunoașterea limbii și literaturii române în rândul elevilor aparținând minorităților naționale contribuie la formarea personalității acestora, la cunoașterea valorilor culturale ale populației majoritare, la îmbunătățirea practicii comunicaționale și literale de bază. Însușirea elementelor limbii române se face gradual, în funcție de nivelul de studii.

4. Predarea și învățarea disciplinei Istoria și tradițiile minorităților naționale

Elevii care aparțin minorităților naționale și care frecventează unitățile de învățământ cu predare în limba maternă, în limba română sau în altă limbă decât cea maternă, au asigurată ca disciplină de studiu Istoria și tradițiile minorităților naționale.

⁶ G.M. Preduca „Drepturile omului-valențe juridice și canonice”, Ed. C.H. Beck 2011,p.181

Prin introducerea în orarul școlar a unei asemenea discipline, se urmărește cunoașterea de către elevii aparținând minorităților naționale a istoriei și tradițiilor minorității respective, în scopul păstrării identității naționale.

5. Predarea și învățarea disciplinei Educație muzicală

Studiul Educației muzicale are ca scop valorificarea aptitudinilor și dezvoltării competențelor în domeniul artistic muzical. Educația muzicală în limba maternă contribuie la dezvoltarea personalității elevilor din punct de vedere emoțional, relațional, creativ și estetic.

Ea contribuie de asemenea la dezvoltarea identității culturale a individului și la cunoașterea și asimilarea obiceiurilor, tradițiilor specifice fiecărei minorități.

Se poate astfel concluziona că atât dispozițiile normative internaționale cât și cele interne cu privire la drepturile persoanelor aparținând minorităților naționale în materie de învățământ tind să garanteze, în mod general, drepturi individuale și, în mod special, drepturi individuale care se exercită în mod colectiv.⁷

BIBLIOGRAFIE

1. Tratat, manuale, monografii

- L.M. Crăciunean „Protecția drepturilor culturale în dreptul internațional” Ed. C.H. Beck, București 2011
- D.C. Dănișor „Constituția României comentată” Ed. Universul juridic, București 2009
- I. Diaconu „Minoritățile. Statut.Perspective” Institutul Român pentru Drepturile Omului, București, 1996
- Cristian Jura „Securitatea statelor-privire specială asupra minorităților” Ed. C.H. Beck, București, 2013
- G. M.Preduca „Drepturile omului-valențe juridice și canonice”, Ed. C.H. Beck , București, 2011
- M. R. Prisăcariu „Statutul juridic al minorităților naționale” Ed. C.H. Beck, București, 2010

2. Acte normative

- Constituția României din 1991 revizuită în anul 2003
- Carta europeană a limbilor regionale sau minoritare
- Legea nr.1/2001 a educației naționale
- Ordinul Ministrului Educației Naționale nr.5671/10.09.2012
- Tratatul bilaterale de bază ale României cu vecinii săi

⁷ Crăciunean L.M. , Protecția drepturilor culturale în dreptul internațional, Ed. C.H.Beck, București 2011, p. 87